

РОЗДІЛ 6. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО АУДИТУ
В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИTHE ORGANIZATION AND CONDUCT OF THE INSTITUTIONAL AUDIT
IN THE GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTION

Інституційний аудит – це проблема, яка сьогодні стоїть дуже гостро. Тому у статті визначено передумови впровадження інституційного аудиту в систему контролю якості освітніх послуг. Аудит – це незалежна контрольна діяльність, яка забезпечує реальну оцінку роботи суб'єкта як загалом, так і в його окремих структурних підрозділах. У статті визначено основні характеристики аудиту та його змістовне наповнення. Визначено поняття інституційного аудиту. Інституційний аудит – комплексна зовнішня перевірка саме роботи установи освіти. Розглянуто порядок проведення інституційного аудиту закладів середньої освіти. Виявлено співвідношення інституційного та внутрішнього аудиту. Окреслено мету освітнього аудиту. Адже це не контроль з боку органів управління освітою; вказівки за підсумками внутрішнього аудиту не є обов'язковими для виконання, і проводиться він тільки за заявками окремих осіб або закладу освіти для виявлення відповідності рівня підготовленості вимогам стандарту або статистичними нормам. У статті охарактеризовано показники результативності аудиту. Визначено сфери оцінювання діяльності закладів середньої освіти, такі як: освітнє середовище, система оцінювання здобувачів освіти, педагогічна діяльність, управлінські процеси. Охарактеризовано основні відмінності інституційного аудиту від державної атестації закладів освіти.

Інституційний аудит надає можливість не лише окреслити проблеми в діяльності освітнього закладу, а й допомогти йому більш результативно вибудувати свою діяльність в перспективі. Під час вивчення системи оцінювання здобувачів освіти експерти цікавлять, чи у закладі розроблені критерії оцінювання навчальних досягнень учнів, а головне – чи знають самі учні, як їх оцінюють, чи використовують педагоги у своїй діяльності формувальне оцінювання та чи

дотримуються усі учасники освітнього процесу норм академічної доброчесності.

Ключові слова: заклад загальної середньої освіти, інституційний аудит, оцінка, освітні послуги, адміністрація закладу.

The preconditions for the introduction of the institutional audit in the system of quality control of educational services are determined. An interpretation of the concepts of "audit" and "institutional audit" is given. The main characteristics of the audit are stipulated. The procedure for conducting an institutional audit of secondary education institutions is considered. The ratio of institutional and internal audit is revealed. The purpose of the educational audit is outlined. Audit performance indicators are characterized. The spheres of evaluation of the activity of secondary education institutions are determined. They are educational environment, system of evaluation of students, pedagogical activity and managerial processes. The main differences of institutional audit from the state certification of educational institutions are described. The importance of the objectivity of the institutional audit procedure is considered. The order of work of the commission in the institution is indicated. The system-forming structure of the institutional audit of educational activity is described. The first experience of conducting pilot institutional audits of the State Educational Quality Service of Ukraine is revealed. The purpose of the pilot institutional audit is stipulated. The preparatory work carried out by the State Educational Quality Service of Ukraine during the pilot project is described and the obtained results are described. It is noted that information on institutional audit indicators should be completely transparent. The frequency of the audit is stipulated.

Institutional audit provides an opportunity not only to outline the problems in the activities of the educational institution, but also aimed at helping it to build its activities more effectively in the future.

Key words: general secondary education institution, institutional audit, evaluation, educational services, institution administration.

УДК: 37.014.6

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/42.40>

Бачинська І.А.,
завідуюча

Приморською філією

Освітнього закладу «Академічний
лицей» Скадовської міської ради

Постановка проблеми. Сучасний зміст вимог до якості загальної освіти відповідно до українського законодавства визначається насамперед безпосередніми споживачами і зацікавленими сторонами освітніх послуг. Споживачами освітніх послуг є самі здобувачі освітніх послуг, їхні батьки та законні представники, а також держава, установи професійної освіти, ринок праці і, за певних умов, бізнес-співтовариство. Кожен зі споживачів освітніх послуг, маючи своє уявлення про якість освітніх послуг, формулює власне замовлення на неї, тому сучасне розуміння якості освіти

невіддільне від запиту, який формується споживачами (замовниками).

Інституційний аудит повинен стати оновленим засобом надання допомоги та підтримки освітнього закладу. Питання забезпечення якості освітнього процесу є актуальними для українського суспільства. Сучасна школа, яка зацікавлена у збільшенні якості освітніх послуг, знаходиться у постійному пошуку нових інноваційних шляхів розвитку. Інноваційна діяльність, участь у проєктах, міжнародна співпраця, впровадження нових методів та форм роботи із здобувачами освітніх

послуг та їхніми батьками – це тільки короткий перелік шкільних ініціатив, що націлені на гарантування якісних освітніх послуг.

Аналіз основних досліджень і публікацій.

Окремі аспекти досліджуваної проблеми знаходимо на сторінках праць дослідників, таких як О.Є. Гречаник, В.В. Григораш, Ю.І. Боловацька та інші. Проте й досі проблема не отримала багатоаспектного висвітлення на сторінках наявних наукових праць, що позначилося на виборі відповідної теми.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Головною перешкодою під час дослідження зазначеної проблематики є її недостатня представленість у науковій літературі, оскільки інституційний аудит в українській освіті є новим явищем та перебуває зараз лише на початковому етапі впровадження.

Мета статті – проаналізувати особливості організації та проведення інституційного аудиту в закладах загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реформування галузі освіти в Україні зумовлює зміни в управлінні закладами освіти, зокрема й у контрольно-аналітичній діяльності їх керівників.

Аудит – це незалежна контрольна діяльність, яка забезпечує реальну оцінку роботи суб'єкта як загалом, так і в його окремих структурних підрозділах.

Цей вид діяльності має низку основних характеристик:

- незалежність (поняття організаційне, яке значною мірою визначається рівнем підпорядкованості служби внутрішнього аудиту);

- об'єктивність (індивідуальні якості внутрішнього аудитора – компетентність, неупередженість в оцінках і висновках);

- вдосконалення діяльності організації (побачити й оцінити слабкі сторони в роботі закладу, особистості того або іншого фахівця і дати рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності процесів, результатів);

- надання замовникам аудиту об'єктивного аналізу надійності та ефективності системи, процесів, результатів;

- проведення консультацій із цих питань.

Змістовне наповнення аудиту – це:

- діяльність із надання незалежних та об'єктивних гарантій і консультацій, спрямованих на вдосконалення діяльності закладу освіти;

- незалежне оцінювання результатів освітнього процесу;

- систематична перевірка діяльності, результатів роботи закладу освіти з погляду їх відповідності встановленим вимогам, аналіз відповідності цих результатів заявленим цілям.

У Законі України «Про освіту» з'явилося поняття «аудит» [3]. Так, інституційний аудит

визнано елементом системи зовнішнього забезпечення якості освіти. Водночас розвиток світової системи освіти пов'язаний із упровадженням системи освітнього аудиту, який можна здійснювати у двох формах – внутрішній і зовнішній [1].

Набув чинності Порядок проведення інституційного аудиту закладів середньої освіти, що фактично запускає принципово новий підхід до оцінювання якості освітньої діяльності у школах України.

Інституційний аудит ЗЗСО – це один з інструментів системи забезпечення якості освіти. Він відбувається раз на десять років і передбачає комплексну зовнішню перевірку, під час якої здійснюється оцінювання освітніх та управлінських процесів у школі (гімназії, ліцеї тощо) та її внутрішньої системи забезпечення якості.

Жодних каральних заходів (якщо, наприклад, якість виявиться на низькому рівні) така перевірка за собою не тягне, натомість за її результатами надаються рекомендації – як самому закладу, так і його засновникові. Тому боятися інституційного аудиту не варто, як переконають учасники заходу, а адміністрація школи сама має бути зацікавлена у його проведенні, аби чіткіше побачити свої сильні та слабкі сторони й отримати необхідні поради.

Інституційний аудит – комплексна зовнішня перевірка саме роботи установи освіти. Але перш ніж перевірити, потрібно навчити людину. Для побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладах загальної середньої освіти була розроблена Азбука директора (керівництво було розроблено Державною службою якості освіти з партнерами). Саме в Абетці для директора містяться всі критерії, індикатори та вимоги, на які необхідно звернути увагу під час побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти.

Оскільки не можна все побачити на відстані за період між аудитами, пропонується, щоб раз на рік проводилася самооцінки діяльності. Директор може сам розглянути, що можна вдосконалити. Існує також позаплановий аудит. Він проводиться за зверненням засновника, керівника установи та вищого колегіального органу.

Внутрішній аудит якості освіти покликаний здійснювати внутрішню експертизу освітнього процесу з використанням найширшого діапазону методів і засобів оцінювання.

Освітній аудит – це незалежне оцінювання результатів навчальної діяльності спеціальними атестаційними службами, які мають сертифікат на проведення контрольно-оцінних процедур стандартизованими педагогічними вимірювачами з дотриманням правил, встановлених Законом України «Про освіту» або іншими нормативними документами.

Метою освітнього аудиту є складання думки про достовірність рівня підготовленості учнів. Це не контроль з боку органів управління освітою;

вказівки за підсумками внутрішнього аудиту не є обов'язковими для виконання, і проводиться він тільки за заявками окремих осіб або закладу освіти для виявлення відповідності рівня підготовленості вимогам стандарту або статистичними нормам.

Важливо мати на увазі, що внутрішній аудит стосується системи менеджменту якості, а не оцінки персоналу освітнього закладу. Система внутрішнього аудиту необхідна для постійного вдосконалення якості освіти в освітній установі. Аудит є результативним, якщо він забезпечує:

- вільний і неупереджений підхід до прийняття рішень;
- виявлення можливостей для вдосконалення;
- поліпшення проходження інформації;
- посилення мотивації;
- оцінку можливості наявної системи.

Ефективність внутрішнього аудиту, якість освітнього процесу освітнього закладу забезпечується створенням надійних організаційно-управлінських механізмів оцінювання.

Філософія інституційного аудиту нова і суттєво відрізняється від колишньої атестації шкіл. Тому принципово важливо допомогти закладу освіти перед тим, як відвідати його з оцінюванням. У цьому і полягає завдання інституційного аудиту: не покарати, а знайти зони розвитку й допомогти стати кращими.

Під час проведення аудиту освітні експерти звертатимуть увагу як на успішні аспекти

діяльності шкіл, так і на ті, де якість освітньої діяльності є низькою та потребує вдосконалення. За результатами аудиту заклад отримуватиме рекомендації, орієнтуючись на які, можливо підвищити рівень освітньої діяльності. Ці рекомендації не є ультимативними та залишають школі право на власний розсуд вирішувати, як будувати свою діяльність після проведення аудиту.

Під час аудиту оцінюватимуться [4]:

- освітнє середовище (наскільки безпечно та комфортно у школі, як організоване харчування, чи вистачає необхідного для навчання обладнання, кабінетів тощо);
- система оцінювання здобувачів освіти (як оцінюють навчальні досягнення учнів, наскільки система оцінювання прозора та зрозуміла);
- педагогічна діяльність (якість викладацької діяльності, професійний розвиток педагогів, налагодженість співпраці між учасниками освітнього процесу);
- управлінські процеси (наскільки управлінські рішення сприяють забезпеченню та постійному вдосконаленню якості освітньої діяльності, наскільки ефективна внутрішня система забезпечення якості освіти тощо).

Під час вивчення системи оцінювання здобувачів освіти експертів цікавить, чи у закладі розроблені критерії оцінювання навчальних досягнень учнів, а головне – чи знають самі учні, як їх оцінюють, чи використовують педагоги у своїй діяльності

Таблиця 1

Основні відмінності інституційного аудиту від державної атестації закладів освіти

Інституційний аудит	Державна атестація
1. Здійснюється незалежними органами та організаціями (ДСЯО, її територіальними органами, акредитованими фаховими громадськими об'єднаннями, іншими юридичними особами, які проводили громадську акредитацію закладу освіти), що дає можливість: – об'єктивно оцінити діяльність закладу освіти; – забезпечити дотримання засад державної політики у сфері освіти щодо інституційного відокремлення функцій контролю (нагляду) та функцій забезпечення діяльності закладів освіти	1. Проводилася місцевими органами управління освітою, у сфері управління яких перебували заклади освіти, що унеможливило об'єктивну оцінку їхньої діяльності
2. Використання уніфікованих інструментів та процедур проведення	2. Відсутність чітких вимог до процедур, інструментів та критеріїв для проведення атестаційної експертизи
3. Дієвість, оскільки за результатами проведення надається висновок про якість: – освітньої діяльності закладу освіти; – внутрішньої системи забезпечення якості освіти; – рекомендації щодо вдосконалення діяльності закладу освіти	3. Надані атестаційною комісією рекомендації лише враховувалися під час проведення перевірки (інспектування) закладу освіти з питань, пов'язаних із навчально-виховною діяльністю
4. Результативність, оскільки у разі виявлення невідповідності освітньої діяльності закладу освіти законодавству та/або ліцензійним умовам орган, який проводить аудит, визначає строк усунення недоліків та порушень у роботі закладу освіти, а після його закінчення проводиться перевірка результатів усунення відповідних недоліків і порушень. У разі негативних результатів такої перевірки засновнику закладу освіти можуть бути надані рекомендації щодо зміни керівника закладу освіти, припинення чи реорганізації діяльності закладу освіти	4. Відсутність дієвих наслідків щодо результатів атестації у частині зміни керівника закладу освіти, оскільки згідно з п. 15 Порядку державної атестації дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів визнання за результатами повторної державної атестації навчального закладу державної або комунальної форм власності неатестованим не були підставою для зміни його керівника (результати враховувалися лише для реорганізації, перепрофілювання (зміни типу) або ліквідації закладу освіти)

формувальне оцінювання та чи дотримуються усі учасники освітнього процесу норм академічної доброчесності.

Ведення шкільної документації відповідно до вимог законодавства, сприяння у проходженні підвищення кваліфікації вчителів, підтримання освітнього середовища на належному рівні, організація комфортної, безпечної атмосфери, де важливий кожен, – це провідні риси хорошого освітнього менеджера і водночас критерії, на які звертали увагу фахівці упродовж оцінювання управлінських процесів. Освітнє середовище закладу експерти оцінювали під час відвідування уроків і на перервах протягом усіх п'яти днів. Безпечність, інклюзивність, мотиваційність – три кити, на яких тримається якісне освітнє середовище закладу.

Об'єктивність процедури інституційного аудиту забезпечується можливістю почути думки всіх учасників освітнього процесу. Тому, окрім спостереження за освітнім середовищем та навчальним заняттям, експертна група буде проводити опитування серед учителів, учнів та їхніх батьків [2].

Системне розуміння аудиторської практики з позицій інституціональної методології дало змогу визначити її зміст як сукупність взаємозумовлених і взаємопов'язаних неформальної та формальної складових частин, внутрішній розвиток і взаємодія яких розкривають механізм процесу змін завдань аудиту як соціального інституту [8].

До початку роботи експертної групи в закладі освіти проводиться нарада за участі всіх сторін (педагогічних працівників, батьків, членів експертної групи тощо), які повідомляють про порядок проведення інституційного аудиту.

Керівник закладу має допустити експертну групу до роботи у закладі за наявності вчасно отриманого повідомлення та за умови пред'явлення відповідних документів експертної групи. У разі необґрунтованого недопущення експертної групи до проведення інституційного аудиту або створення перешкод у її роботі складають акт.

У перший день роботи комісії в закладі його керівник надає заповнений опитувальний аркуш самооцінювання діяльності закладу освіти (аркуш надсилається разом із повідомленням).

У межах практичної реалізації інституційного аудиту, спрямованого на ідентифікацію якості освітньої діяльності, виокремлено відповідну системоутворювальну триступеневу структуру – об'єкт аудиту, зміст аудиторських процедур, показники якості, внутрішній аудит (самооцінка), зовнішнє незалежне оцінювання уповноваженими особами (рис. 1).

У 2019 році Державна служба якості освіти України (ДСЯОУ), здійснивши два пілотні інституційні аудити, апробувала розроблений інструментарій і порядок проведення таких перевірок. Пілотний аудит проведений у двох загальноосвітніх

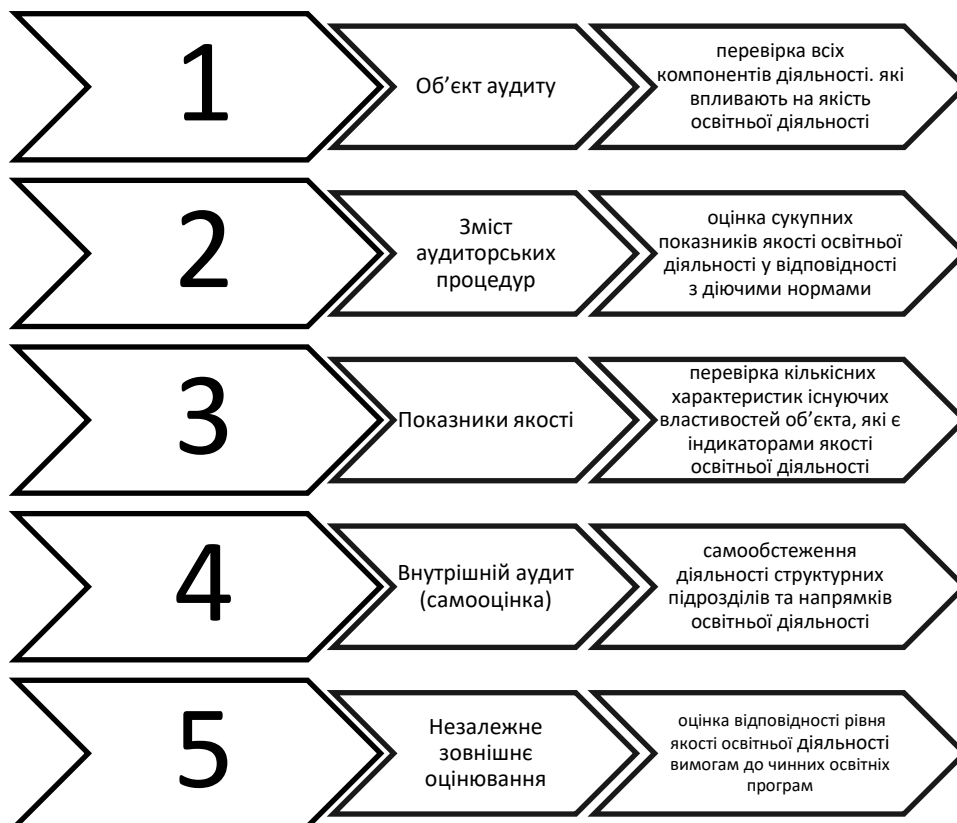

Рис. 1. Системоутворювальна структура інституційного аудиту освітньої діяльності

навчальних закладах Броварського району на Київщині, а саме в Літківській ЗОШ I–III ступенів імені М.П. Стельмаха та Княжицькій ЗОШ I–III ступенів.

Необхідно зазначити, що ДСЯОУ здійснила аудит відповідно до чинного законодавства, на добровільних засадах, за ініціативою керівників зазначених вище шкіл. Пілотний інституційний аудит передбачав аналіз «освітніх та управлінських процесів закладу освіти та внутрішньої системи забезпечення якості освіти» за такими параметрами, як освітнє середовище, оцінювання учнів, педагогічна діяльність та управлінські процеси закладу освіти [4].

Державною службою якості освіти України проведено велику підготовчу роботу: спільно з Міністерством освіти і науки України було напрацьовано Порядок проведення інституційного аудиту, критерії оцінювання освітніх і управлінських процесів у закладах освіти за чотирма напрямками, такими як: освітнє середовище, педагогічна діяльність, система оцінювання здобувачів освіти й управлінська діяльність, а також інструментарій, за допомогою якого він буде здійснюватися.

За результатами пілотного аудиту ДСЯОУ:

- внесено зміни в інструментарій і нормативно-правові акти для вдосконалення процедури здійснення такого аудиту;

- сформовано графік проведення планового інституційного аудиту 101 навчального закладу протягом 2020 року, щоб ці заклади освіти розробили «дорожню карту вдосконалення освітньої та управлінської діяльності».

Сучасний інструментарій, форми і методи оцінювання, критерії оцінювання мають акцентувати основну увагу у процесі внутрішньої перевірки на результати навчально-виховної діяльності ЗЗСО – чітко сформульовані, зрозумілі для ознайомлення на сайті школи на окремій сторінці внутрішньої системи забезпечення якості освіти.

Інформація про показники має бути абсолютно прозора, у вільному доступі для будь-кого, має періодично оновлюватися. Зворотний зв'язок забезпечують самі учні, їхні батьки, випускники школи, громадські організації, які обов'язково розміщують власні відгуки про внутрішній стан справ на сторонніх ресурсах. Тому сфальсифікувати результати самооцінювання буде неможливо. Зовнішній інституційний аудит має неодмінно брати за основу для власної діяльності результати саме внутрішньої системи забезпечення якості освіти.

Побудова системи забезпечення якості освіти – це тривалий процес. Важливо, щоб він принаймні перші 5–7 років залишався пластичним процесом, а не спустився згори до низу як завершена система критеріїв якості. Спершу оцінювання якості має бути суто індикативним, експериментальним,

а показники якості поки не повинні мати жодних наслідків для адміністрації шкіл чи фінансування.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Таким чином, інституційний аудит є одним із різновидів перевірки, що надає можливість не лише окреслити проблеми в діяльності освітнього закладу, а й допомогти йому більш результативно вибудувувати свою діяльність в перспективі. Інституційний аудит в освітньому закладі необхідно розглядати з двох сторін: як перевірку, виявлення проблем і недоліків і як процес вирішення цих проблем. Зростає роль інституційного аудиту в удосконаленні адміністративної компетентності керівників, підготовці їх до роботи в новій освітній ситуації, у створенні умов для їхнього розвитку та самореалізації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Боловацька Ю.І., Кращенко Ю.П., Мироненко Л.Л. Інституційний аудит і сертифікація педагогічних працівників – складові системи зовнішнього забезпечення якості освіти. *Каришинські читання : 2020 рік* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 28–29 трав. 2020 р. Полтава : Аструя, 2020. С. 151–156.
2. Гречаник О.Є., Григораш В.В. Організація внутрішнього аудиту в закладі загальної середньої освіти : монографія. Харків : Вид. група «Основа», 2019. 144 с.
3. Закон України «Про освіту» від 05 верес. 2017 р. № 2145-VIII. / *Голос України*. 2017. № 178–179. С. 10–22.
4. Рядська В.В. Інституціональна парадигма аудиту в Україні: сучасний стан та напрямки розвитку. *Проблеми економіки*. 2014. № 2. С. 138–143.
5. Наказ Державної служби якості освіти України від 30 лист. 2020 № 04–11 / 70 «Про затвердження Плану проведення інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти у 2021 році»
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 квітня 2019 р. № 338 «Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері загальної середньої освіти та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) Державною службою якості освіти» : веб-сайт. URL: <http://gdc.osv.org.ua/licenzuvannya-atestaciya-institucijnij-audit-zakladiv-osviti-10-58-01-10-09-2020> (дата звернення: 20.01.2021).
7. Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти 09.01.2019 року № 17 : веб-сайт. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-19#n4> (дата звернення: 20.01.2021).
8. Звіт про діяльність Державної служби якості освіти України на 2019 рік. : веб-сайт. URL: <http://sqe.gov.ua/index.php/uk-ua/zvity/1095-zvit-pro-dialnist-derzhavnoi-sluzhby-iakosti-osvity-ukrainy-za-2019-rik> (дата звернення: 20.01.2021).